

ВИЯВЛЕННЯ І ПРИПИНЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ ТЕРОРИЗМУ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ЗАПОБІГАННЯ ТЕРОРИСТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Собакарь Андрій Олексійович

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри тактико-спеціальної
підготовки Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ ПЕРВИННОГО ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ У ЗАПОБІГАННІ ТА ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЮ) ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ, І ФІНАНСУВАННЮ ТЕРОРИЗМУ

Боротьба з відмиванням коштів, одержаних злочинним шляхом, стала наріжним каменем зусиль у боротьбі з тяжкими злочинами на світовому рівні, починаючи з кінця 1980-х років. Досить значущим засобом боротьби з цими негативними проявами виступає первинний фінансовий моніторинг, мета якого полягає у виявленні, запобіганні та відверненні можливих порушень у фінансовій діяльності суб'єктів господарювання відповідно до встановлених актами фінансового права нормативів. Необхідним кроком до розв'язання цієї нагальної проблеми є формування як у світі в цілому, так і на рівні окремих незалежних держав узгоджених підходів та регламентація міждержавних відносин у сфері боротьби з відмиванням грошей. За таких умов надзвичайно важливим є використання передових зарубіжних методик, адже національна фінансова система потребує провадження ґрунтовних наукових досліджень у галузі економіки та права, метою яких повинно стати напрацювання таких механізмів реалізації законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму, що запобігатиме обмеженню розвитку фінансових ринків і національної економіки в цілому.

В цілому антилегалізаційні системи країн-учасниць СНД будувалися за єдиною загальновизнаною схемою й принципами з урахуванням накопиченого досвіду та рекомендацій відповідних міжнародних організацій. Але певні позитивні напрацювання цих країн, з обов'язковим урахуванням реальних і потенційних загроз для економічної безпеки, зокрема, поширення фактів ви-

користання недосконалої кредитно-банківської системи з метою відмивання коштів, одержаних злочинним шляхом, та національної безпеки, у тому числі завдяки зростанню потужностей злочинних груп терористичної та екстремістської спрямованості, доцільно використовувати в національному правовому полі.

Насамперед мова йде про підрозділи фінансової розвідки (далі – ПФР), на які, як правило, покладаються три основні функції – формування та реалізація державної політики у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму; збирання, оброблення та аналіз інформації про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу; створення та забезпечення функціонування державної інформаційної системи в цій сфері (тобто інформаційне забезпечення антилегалізаційної системи). Наприклад, у деяких країнах особлива увага приділялася функції ПФР як додаткового інструмента правоохоронних органів у боротьбі з відмиванням грошей і пов'язаними з цим злочинами, і це стало причиною їх утворення у складі слідчих органів або прокуратури. Інші країни підкреслювали необхідність «буфера» між фінансовими установами й поліцією, і тому в таких країнах ПФР утворювалися поза цими відомствами.

Широку розмаїтість механізмів організації ПФР можна представити в рамках чотирьох загальних категорій: адміністративного, правоохоронного, судового/прокурорського і змішаного (гібридного) типів. Водночас слід підкреслити, що така класифікація ПФР є деякою мірою довільною, можливі й інші її способи. Проте зазначені категорії ілюструють широку розмаїтість державних інституцій, у складі яких створюються та функціонують ПФР [1, с. 509–510].

ПФР адміністративного типу входять до складу адміністративного органу, що не належить до системи правоохоронних або судових органів, чи діють під його наглядом. Іноді вони являють собою окреме відомство, істотні питання діяльності якого знаходяться під наглядом з боку якого-небудь міністерства або іншого центрального органу виконавчої влади (автономні ПФР), або відомство, на яке такий нагляд не поширюється (незалежні ПФР). Головною підставою для використання такого механізму є створення «буфера» між фінансовим сектором (у більш загальному плані – структурами і визначеними фахівцями, на яких покладено обов'язки з надання повідомлень), і правоохоронними органами, що відповідають за розслідування фінансових злочинів і судове переслідування за такі злочини.

ПФР правоохоронного типу. У деяких країнах акцент на правоохоронних аспектах діяльності ПФР призвів до організації цих підрозділів у структурі правоохоронного відомства, оскільки це був найпростіший спосіб сформувати орган з відповідними правоохоронними повноваженнями без необхідності створювати нову інституцію (наприклад, Центр по боротьбі з економічними злочинами та корупцією в Республіці Молдова [2, с. 114]). В операційному

відношенні при такій схемі організації ПФР взаємодіятиме з іншими правоохоронними органами і зможе користуватися наявними у них джерелами інформації. У свою чергу, інформація, отримана ПФР, стане доступнішою для правоохоронних органів і може бути використана для розслідування, що підвищує її цінність. Обміну інформацією також може сприяти використання існуючих національних і міжнародних мереж з обміну кримінальною інформацією. Крім того, ПФР досліджуваного типу має повноваження правоохоронного відомства (відповідно, не потребує надання спеціальних повноважень за законом), включаючи право блокувати операції і накладати арешт на активи (з таким же ступенем судового нагляду, як і стосовно інших повноважень правоохоронних органів у даній країні). Це повинно у разі необхідності полегшити своєчасне здійснення правоохоронних повноважень.

Відповідно, недоліками ПФР правоохоронного типу є: тенденція приділяти більше уваги розслідуванням, а не превентивним заходам; правоохоронні відомства не є природними партнерами фінансових установ; необхідність встановлення взаємної довіри, на що може знадобитися деякий час; крім того, правоохоронні органи можуть не мати достатньої кваліфікації у галузі фінансів, необхідної для ведення такого діалогу; ПФР зазвичай не одержує даних про операції з готівковою валютою понад визначену фіксовану суму; для одержання доступу до даних фінансових організацій (крім операцій, за якими були надані відомості) потрібно проводити офіційне розслідування; установи, що надають повідомлення, можуть неохоче передавати інформацію правоохоронним органам, якщо їм відомо, що ця інформація може бути використана при розслідуванні будь-якого злочину (а не тільки відмивання грошей та фінансування тероризму); установи, що надають повідомлення, також можуть неохоче передавати правоохоронним органам інформацію стосовно операцій, що є не більш ніж «підозрілими» [1, с. 515, 516].

ПФР судового або прокурорського типу створюються або судовою гілкою влади, або (найчастіше) під егідою прокуратури. Приклади такої організації зустрічаються у країнах з європейською континентальною правовою традицією, в яких державні обвинувачі є частиною судової системи, а їхні повноваження поширюються також на слідчі органи, що дозволяє керувати кримінальними розслідуваннями і здійснювати нагляд за ними. Водночас ПФР прокурорського типу функціонують і в окремих країнах пострадянського простору (наприклад, Департамент по боротьбі з податковими, валютними злочинами та легалізацією злочинних доходів при Генеральній прокуратурі Республіки Узбекистан [3]).

ПФР гібридного типу. Ця категорія охоплює ПФР, що об'єднують різні схеми організації, охарактеризовані вище, та є спробою скористатися перевагами одночасного застосування усіх її елементів. Деякі ПФР об'єднують у собі характеристики ПФР адміністративного та правоохоронного типів, тоді як інші одночасно мають повноваження і митного органу, і поліції. У деяких країнах це є результатом об'єднання двох різних відомств, що займалися бо-

ротьбою з відмиванням грошей. Слід зазначити, що в деяких ПФР, включених у категорію підрозділів адміністративного типу, працюють працівники різних регулюючих і правоохоронних відомств, продовжуючи здійснювати повноваження свого відомства [1, с. 518].

Таким чином, використання передового зарубіжного досвіду, впровадження ґрунтовних наукових досліджень у практику діяльності національних правоохоронних органів може стати запорукою ефективної системи запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму в Україні.

1. Зеленецький В. С. Боротьба з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванням тероризму (економіко-правовий аналіз) : наук.-практ. посіб. / В. С. Зеленецький, В. Л. Кротюк, Д. А. Файєр. – Х. : Кроссрууд, 2007.

2. Коломієць І. В. Досвід Республіки Молдова у попередженні та боротьбі з відмиванням грошей / І. В. Коломієць // Кримськ. юрид. вісн. – 2010. – Вип. 1 (8). – Ч. 1. – С. 109–116.

3. О мерах по усилению борьбы с преступлениями в финансово-экономической, налоговой сфере, с легализацией преступных доходов : Постановление Президента Республики Узбекистан от 21 апреля 2006 г. № ПП-331 // Собрание законодательства Республики Узбекистан. – 2006. – № 18. – Ст. 147.

Бацько Ігор Миколайович

кандидат юридичних наук, доцент

(м. Дніпро, Україна)

Бацько Дмитро Ігорович

студент Дніпропетровського національного
університету імені Олеся Гончара

Левченко Юлія Миколаївна

заступник начальника

Установи виконання покарань № 34

по роботі з персоналом

**УЧАСНИКИ ЮРИДИЧНИХ ВІДНОСИН ЗАПОБІГАННЯ І ПРОТИДІЇ
ФІНАНСУВАННЮ ТЕРОРИЗМУ ПО ЗАКОНУ УКРАЇНИ
«ПРО ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЮ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ
(ВІДМИВАННЮ) ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ,
ФІНАНСУВАННЮ ТЕРОРИЗМУ ТА ФІНАНСУВАННЮ
РОЗПОВСЮДЖЕННЯ ЗБРОЇ МАСОВОГО ЗНИЩЕННЯ»
від 14 жовтня 2014 року № 1702-VII [1]**

Учасники саміту «Великої двадцятки», що завершив роботу в Китаї у вересні 2016 року, підписали підсумкове комюніке, в якому говориться, що розроблено комплексний сценарій заходів за назвою «Ханьжоуський консе-